

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

YEREBATAN
(Belgesel)
Yüksek Lisans Tez Raporu

Tezi Hazırlayan
Çağatay AYDIN

İstanbul, 2023

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

YEREBATAN

(Belgesel)

Yüksek Lisans Tez Raporu

Tezi Hazırlayan

Çağatay AYDIN

2020051016

ORCID ID: 0000-0002-0990-3439

Danışman:

Prof. Burak BUYAN

İstanbul, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Yerebatan**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15.06.2023

Çağatay AYDIN

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

İS./06/23

Enstitümüz *Sinema-Tv* Anasanat Dalı *Sinema-Tv* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **2020051016** numaralı **Çağatay AYDIN**'ın "*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Yerebatan**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 30/05/2023 tarih ve 2023/22 sayılı toplantısında seçilen ve On-line olarak toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "**OYBİRLİĞİ**" ile "**KABUL**" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Bu*** BU***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Ce*** AS***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Cü*** GÖ***
(Altınbaş Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Çağatay AYDIN
Danışmanı : Prof. Burak BUYAN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2023
Alanı : Sinema-TV
Anahtar Kelimeler : Yerebatan, Medusa, İstanbul, Sarnıç, Şahmeran

ÖZ

YEREBATAN

(Belgesel)

Bu tez çalışmasının temel amacı; birçok medeniyetin başkentliğini yapan, dünyanın en önemli şehirlerinden olan İstanbul'un en ilgi çekici tarihi mekanlarının başında yer alan Yerebatan Sarnıcı'nın tanıtılmasıdır. Yapılış amacı bir kentin su ihtiyacını karşılamak olan bu tarihi sarnıç zaman içerisinde hizmet amacından uzaklaşarak mimari yapısı ve gizemleriyle ziyaretçilerini büyüleyen bir müze haline gelmiştir. Bir şehrin su ihtiyacını karşılayan bu eşsiz yapının Osmanlı egemenliğine geçtikten sonra atıl bırakılarak hizmet amacında kullanılmadığı, adeta unutulduğu ve yıllar sonra Fransız bir gezgin tarafından keşfedilerek batı alemine tanıtıldığı bilinmektedir. Bu keşiften sonra popüleritesi gün geçtikçe artmaya başlamış başka gezginler tarafından da seyahat edilmiştir. Yunan mitolojisinden izler taşıyan İstanbul'u koruması için bir muhafız gibi sütunlara nakşedilen Medusa heykeli dikkatleri üzerine çekmektedir. Bu heykelin akabinde bir lahitin içinde bulunan mumya, Şahmeran'ın mezarı bulundu efsanesini doğurmuştur. Yerebatan belgeseli varolduğunu bildiğimiz ama sırlarını, fiziki yapısını, mimari detaylarını, sanatsal heykellerini, tarihi geçmişini bilmediğimiz bu mistik yapının gerçeklerini detaylı bir şekilde göstermeyi misyon edinmiştir.

Name and Surname : Çağatay AYDIN
Supervisor : Prof. Burak BUYAN
Degree and Date : Master, 2023
Major : Cinema-TV
Key Words : Basilica Cistern, Medusa, İstanbul, Cistern, Şahmeran

ABSTRACT

YEREBATAN

(Documentary)

The main purpose of this thesis is to introduce the Basilica Cistern, which is located at the head of the most interesting historical places in İstanbul, the capital of many civilizations. The historical cistern, designed to meet a city's water needs, has become a museum that fascinates visitors with its structure and mysteries. It is known that this unique structure, which meets the water needs of a city, was left idle after Ottoman Empire and was not used for its intended purpose. It was almost forgotten until it was discovered by a French traveler and introduced to the western world. After this discovery, its popularity started to increase day by day, and it was traveled by other travelers. The Statue of Medusa, which bears traces of Greek mythology, is engraved on columns like a guard to protect İstanbul. After the mummy was found in the sarcophagus, the legend of Şahmeran's tomb was born. The Yerebatan documentary's mission to show the realities of this mystical structure in detail, which we know exists but whose secrets, physical structure, architectural details, artistic sculpture, and historical past are unknown.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ii

SÖZLÜK iii

GİRİŞ..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YEREBATAN..... 5

1.1 İstanbul 5

1.2 Sarnıç 5

1.3 Bizans İmparatorluğunda Yerebatan Sarnıcı 8

1.4 Osmanlı İmparatorluğunda Yerebatan Sarnıcı 10

1.5 Türkiye Cumhuriyetinde Yerebatan Sarnıcı 11

1.6 Yerebatan Sarnıcının Mimari Yapısı ve Genel Özellikleri 12

1.7 Yerebatan Sarnıcı'nın Restorasyon Süreçleri 13

1.8 Yerebatan Sarnıcı'nın Efsane Ve Gizemleri 14

1.9 Popüler Kültürde Yerebatan'ın Yeri..... 17

İKİNCİ BÖLÜM

2. BELGESEL ÇEKİM SÜRECİ 18

2.1 Belgesel Filminin Ortaya Çıkışı 18

2.2 Görsel, İşitsel Akış ve Anlatım Metni 19

2.3 Çekim Süreci 27

2.4 Kurgu 27

2.5 Ses Düzenlemesi..... 27

2.6 Bütçe..... 28

2.7 Belgesel Filmin Künyesi 28

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 29

KAYNAKÇA 31

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Fotoğraf 1. Yerebatan Sarnıcı Planı (Müller-Wiener,2007)	6
Fotoğraf 2. Yerabatan Sarnıcı'nın Planı (Forchheimer & Strsygowski, 1893).....	7
Fotoğraf 3. Yerebatan Sarnıcı'nın Konumu ve Etrafında Yer Alan Yapılar	7
Fotoğraf 4. I. Justinianus.....	8
Fotoğraf 5. Hadrian Su Kemerı	9
Fotoğraf 6. Bizans Döneminde İstanbul.....	9
Fotoğraf 7. Yerebatan Sarnıcı'nın Çizimi (Forchheimer & Strsygowski, 1893).....	12
Fotoğraf 8. Tonoz Detayı Çizimi (Forchheimer & Strsygowski, 1893)	13
Fotoğraf 9. Ağlayan Sütun	14
Fotoğraf 10. Medusa Heykeli.....	15
Fotoğraf 11. Gazete Haberi 1	16
Fotoğraf 12. Gazete Haberi 2	16

SÖZLÜK

Görsel İşitsel Akış: Filmin yapımı sırasında; ölçek, plan, kamera hareketi, sahne, mekan, röportaj, anlatım, müzik gibi kriterlerin yer aldığı tablolu metin.

Kurgu: Görüntülerin ve seslerin bir senaryo dahilinde belli bir amaca uygun olarak peş peşe sıralanması.

Tilt: Kameranın aşağı veya yukarı hareket etmesi.

Pan: Kameranın sağa veya sola hareket etmesi

GİRİŞ

İlk çağlardan günümüze kadar gelişen tarihsel süreçte insanlar birlikte yaşamaya çalışmıştır. Bu birliktelik bazı ihtiyaçların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu ihtiyaçların en başında su gelmektedir. Su ihtiyacını gidermek için kolaylıkla ulaşılabilecek bir kaynak yok ise kuşkusuz mühendislik çalışmaları yapmak gerekmektedir. Bu çalışmalardan en görkemlisi 526-527 senelerinde I. Justinianus tarafından yaptırılan Yerebatan Sarnıcıdır. Yerin altında inşa edilen bu büyük su sarnıcı çok sayıda yapılan mermer sütunlardan kaynaklı halk arasında Yerebatan Sarayı olarak da anılmaktadır. Hizmet amacı dışında, mimari yapısıyla ve rivayet edilen efsaneleriyle yüzyıllar boyunca insanların ilgi odağı olmuştur. Görkemli ve ince işçilikli sütunları göz doldururken sütunlarının içine sakladığı mesajlar hala tartışılmaktadır. Üzerinde bulunduğu toprakların Osmanlı himayesine geçmesinden sonra kullanılmayan ve unutulmaya yüz tutmuş bu mistik sarnıç Fransız bilim adamı P. Gyllius tarafından yeniden keşfedilmiştir. Günümüzde gizemlerini, heykellerini ve efsanelerini merak eden binlerce insan yakın zamanda restore edilmiş yeni yüzünü ziyaret etmektedir. Tarih içinde birçok medeniyete ev sahipliği yapan dünyanın en ilgi çekici ve en kalabalık şehirlerinden olan İstanbul'un içinde barındırdığı bu kıymetli mirasın geçmişten günümüze değişimini, hangi amaç ile yapıldığını, içinde bulunan gizemlerini ve dilden dile aktarılan efsanelerini, Yerebatan belgeselinde gün yüzüne çıkarmak hedeflenmiştir. Bu mirasın detaylarını ve bilinmeyenlerini sade ve objektif bir anlatım ile topluma aktarmak tarihi bir önem arz etmektedir. Bu noktada kültürel değerlere sahip çıkmak için bilinç oluşturmak gerekmektedir.

Bilinçli bir toplum oluşturmak geleceğe yatırım anlamı taşımaktadır. Bu muazzam yapının müze olarak kullanılmasından kaynaklı Türkiye'ye çektiği turistin sayısı ve ekonomiye katkısı gün geçtikçe artmaktadır. Türk yönetmen ve araştırmacıların da bu tarz çalışmalar yaparak daha az popüler olan tarihi mekanlara da ilginin artmasını sağlamak ve dünya'ya kültürümüzü, tarihi miraslarımızı tanıtmak olmalıdır. Yerebatan belgeseli tam olarak bu amaca hizmet etmektedir.

AMAÇ

Bu tez çalışmasının temel amacı, yüzyıllar boyunca birçok medeniyete başkentlik yapmış, dünyanın en kalabalık şehirlerinden olan İstanbul'un, su ihtiyacını karşılamak için inşa edilmiş Yerebatan Sarnıcı'nın tarihini, gizli kalmış sırlarını, mimari yapısını ve zaman içerisindeki değişimini ortaya koymak olmuştur. Tarihi yarımada üzerinde bulunan Yerebatan'ın misyonu araştırılmıştır. Yerebatan çalışması kapsamında tarihi süreçleri içerisinde hangi düşüncelerin bu eşsiz eserin yapılması ihtiyacını doğurduğuna değinilmiştir. Stratejik düşüncelerin gelecekte ne denli önemli eserler doğurduğu gözler önüne serilmiştir. Hizmet kapsamı açısından su temini düşüncesi üzerine inşa edilen sarnıcın araştırılan süreç içerisinde öneminin hizmet amacından çok daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda sarnıcın kıymetinin herkes tarafından anlaşılması düşüncesi çalışmamızın en önemli dinamiklerinden olmuştur. Yapıldığı dönem içerisinde ve sonraki tarihsel süreçte sarnıç minvalinde benzeri olmayan büyüklükte olan Yerebatan, hacminin yanında mimari açıdan da kendisinden söz ettirmiştir. İçinden yükselen sütunlarının heybeti yüzünden toplum tarafından saray olarak anılmaya da başlanılmıştır. Basit bir su deposu olmadığı ve toplum her kesimi tarafından aşırı ilgi duyulması bu tarihi yapının kültürümüze bırakılmış nadide bir eser olduğu gerçeğini gün geçtikçe ortaya çıkarmıştır. Sütunlarının derinliklerine inildikçe keşfedilen somut yapılar ve haklarında söylenilen efsaneler bu gizemli eserin odak noktası olmasına katkı sağlamıştır. Sarnıcın içerisinde bulunan bazı heykellerin yunan mitolojisinde bulunan karakterden olması mitoloji ile ilgili olan insanların bu yapıya kanalize olmasına sebep olmuştur. Yerebatan, hikayesinde insanın en temel ihtiyacını gidermek amacıyla inşa edildiği su deposu olmayı, savaş zamanı ihtiyacın buradan karşılanması için stratejik bir siyasi hamle olmayı, içerisinde barındırdığı mitolojik unsurlarıyla günümüzde dahil bünyesine binlerce insan çeken bir müze olmayı başarmıştır. Bu derinlikli yapının araştırılması, uygun kaynaklardan alınan bilgilerin tasniflenerek uygun alanlara işlenmesi yapı hakkında okuyucunun ve araştırmacının en doğru bilgiye ulaşması düşüncesi ile yapılmıştır. Çalışmanın içerisinde anlaşılır olmak, öğretici olmak, bilinir olmak, ilgi çekici olmak, araştırarak farklı alanlar hakkında da bilgi sahibi olmak ve oldurmak bilinci ile başlangıç yapılmıştır. Çalışma amacı doğrultusunda ilerlemiştir. Bilinilmesi gereken bütün bilgiler üzerinde durulmuştur. Detaylarında açıklamalar yapılmıştır. Tarihi yapının hizmeti ve sonrasında yaşadığı değişimler hakkında bilgiler verilerek Yerebatan çalışması tamamlanmıştır.

YÖNTEM

Mimari dokusuyla görenleri büyüleyen Yerebatan Sarnıcı'nın 1500 yıllık tarih kokan hikayesi bizlere kalmış en büyük hazinelerdendir. Bu mistik yapının bilinmeyenleri, tarihi geçmişi ve son olarak yapılan restoresinde neler yapıldığı araştırılmıştır ve bu araştırmalar çerçevesinde çekim planları, çekim senaryosu, röportaj ve seslendirme yapılarak bir belgesel çalışması gerçekleştirilmiştir. Belgesel çekimi için araştırmalar doğrultusunda en doğru bilgileri verebilecek görüntüler çekilmiştir, akıcı bir dille belgeseli anlatan bir metin yazılmış ve seslendirilmiştir. Bu çalışma ile görsel olarak mekan hakkında bilgi sahibi olunması hedeflenmiştir. Yerebatan sarnıcının tarihsel sürecinin anlatıldığı bir tez raporu ve görsel, işitsel teknikler vasıtası kullanılarak belgesel çalışması ortaya koyulmuştur. Bu iki çalışma birbirlerine paralel bir süreç içerisinde ilerlemiştir. Ele alınan tarihi yapı ile ilgili bilimsel çalışmalardan faydalanılmıştır. Bilimsel çalışmalardan elde edilen bilgiler aynı zamanda belgesel çekimimizde değineceğimiz noktalara da kılavuz olmuştur. Yerebatan belgesel filmi için çekilen görüntülerin sinematik açıdan da tatmin edici olması istenilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel mirasları insanlığa büyüklerimiz tarafından anlatılmıştır. Okulda gördüğümüz dersler içerisinde öğretilmeye çalışılmıştır. Ancak en iyi idrak etme ve tarihini öğrenme yöntemi eserleri bizzat gezmek olmuştur. Türkiye'nin çeşitli coğrafi bölgelerinde çok kıymetli eserler keşfedilerek bizlere armağan edilmiştir. Çalışmamıza konu edindiğimiz Yerebatan sarnıcı yıllar içerisinde unutulmuş ve yeniden keşfedilmiştir. Bu tarihi yapının keşfinde olduğu gibi tarihe not düşülen kaynaklarda nasıl cezbedici, güzel, görkemli olduğu belirtilmiş ise, bizim çalışmamızda da görselleriyle, anlatımıyla, konu bütünlüğü ile aynı duyguları uyandıran yapısıyla dikkatleri üzerine çekmesi beklenilmiştir. Bilimsel çalışmaların neticesinde ortaya çıkan bu eserin birleştirici unsuru objektif ve doğru verilerin derlenmesi ile konu bütünlüğü içerisinde aktarılması olmuştur. Görsel ve işitsel doneler eşliğinde daha önce dillere destan bu yapının kokusunu içine çekmeyen insanların bilgi sahibi olarak kültürümüze ilgi duyması hedeflenmiştir. Yerebatan, belgesel izleyen, araştıran, doğru bilgiyi öğrenen ve çevresine aktaran, gezmeyi seven görgüsünü kültürünü arttıran insan olmayı hayat mottosu edinen insanların ilgisini çekmeye aday bir yapıym olmuştur. Araştırma safhasında, elde edilen bilgilerin çalışmaya işlenmesi konusunda ve çekim aşamaları doğrultusunda toplumu aydınlatan bilimsel çalışmaların artması gayesini de güden bir çoban ateşi olması istenilmiştir. Sanatın bütün unsurlarını içeren tarihi yapının tez raporu çalışması sanatın en önemli dallarından sinemanın unsurlarını içererek oluşturulmuştur.

KAPSAM

Tarih boyunca görkemli yapılar her zaman ilgi çekici bulunmuş ve hikayeleri dilden dile aktarılmıştır. Bu çalışmada ele alınan bazilika sarnıcı olarak anılan Yerebatan Sarnıcı'nın hizmet amacı, tarih içerisinde değişen misyonu, bünyesinde barındırdığı ilgi çekici mimarisi, zamanla revize edilen mimarisinin içindeki mitolojik unsurlar ve sarnıcın modernize edilmiş yeni yüzü araştırmamızın temelini oluşturmuştur. Yerli ve yabancı turistlerin İstanbul'da en çok ziyaret ettiği mekanlardan olan Yerebatan Sarnıcı'nın modern çehresi toplum tarafından ilgi çekici bulunmuştur. Tarihin en büyük gizemlerini de bünyesinde barındıran Yerebatan, Medusa'nın ve Şahmeran'ın merak uyandıran hikayelerini adeta sütunlarına saklamıştır. Yıllar sonra bulunan lahitin içine saklanmış bir mumya mezarı acaba bu Şahmeran'ın mezarımı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Osmanlı Padişahlarına giden yabancı heyetlerin bu lahiti almak için tekliflerde bulunmaları Yerebatan Sarnıcını daha fazla merak uyandıran bir mekan haline getirmiştir. İstanbul'u koruması için sarnıca heykellerinin yaptırıldığı rivayet edilen Medusa'nın mezarının da sarnıcın içinde olduğuna inanılmıştır. Efsanelerinin yanında sembollerıyla de gizemli olan sarnıcın sütunlarında bulunan gözyaşı sembolleri inşaatında çalışırken ölen işçileri sembolize ettiği için yapıldığı düşünülmüştür. Yerebatan'ın bilinmezliklerini, kendisine çeken ruhunu, soru işaretlerini, tüyleri ürperten dokusunu keşfetmek için araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar neticesinde ele alınan bilgiler çalışma içerisinde detaylıca aktarılmıştır. Belgeselin amacı izleyenlerin nezdinde ele alınan konu açısından bütün bilgilere sahip olarak tarihini öğrenme ve miraslarına sahip çıkma bilincini pekiştirme gayesini işlemiştir. Ayrıca tarihi yapılarımızın bilinirlik düzeyini arttırmak, köhne kalan yapılarında gündeme gelmesini sağlayarak bizlere kazandırılması gerektiği çıkarımının sağlanması istenilmiştir. Bütün efsaneler ve gizemler ışığında çalışmamızda restorasyon öncesi ve sonrası arasındaki farklılıkları, ışıklandırmaları, içinde barındırdığı mitolojik gizemler belgeselimizde ele alınarak seyirciye sade ve objektif bir dille anlatımı gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YEREBATAN

1.1 İstanbul

İstanbul, milattan sonra 4. Yüzyıl ile 20. Yüzyılları arasındaki dönemin en kritik öneme sahip ve en geniş topraklı şehirleri arasında bulunmaktadır. 3 büyük kıtanın (Asya, Avrupa ve Afrika) kesiştiği çok büyük çaplı bölgeyi tek başına boyunduruğu altına almıştır. İstanbul'da, 1600 yıllık süreçte birçok farklı medeniyet hüküm sürmüştür. 330-395 yılları arasında Roma İmparatorluğu'na, 395-1204 ve 1261-1453 yılları arasında Bizans İmparatorluğu'na, 1204-1261 yılları arasında Latin İmparatorluğu'na ve 1453-1922 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmıştır. Bu imparatorlukların çoğu bulunduğu dönemin en büyük gücü ve bölgenin hakimi pozisyonundaydı. Bu devletlerin hepsi İstanbul'dan yönetildiğini düşünecek olursak tarihsel süreçte ne denli bir öneme sahip olduğu açıkça görülmektedir. İstanbul tarihi boyunca çok fazla etnik kültürü bünyesinde barındırmasından kaynaklı farklı dinler, diller ve ırklar görmüştür. Bu denli çok kültürlü olması eşsiz bir mozaik olduğunu göstermektedir.¹

1.2 Sarnıç

Kullanılabilir temiz suyun genellikle yağmur sularının depolanması amacıyla çoğunlukla toprak altlarına inşa edilen depolara sarnıç denir. Su ihtiyacını karşılamak maksadıyla çeşitli teknikler uygulanarak yapılan sarnıçlar açık ve kapalı şekilde olabilmektedir.²

Yağmur yağması ile biriken ya da kemerler vasıtasıyla kente taşınan sular, açık ve kapalı sarnıçlarda saklanmıştır. Açık tipte olan sarnıçlar temiz olmasalar da ucuz bir depolama yöntemidir. Yine de kapalı sarnıçlara yardımcı olmuşlardır.³ Kapalı tipte olan sarnıçlar kare ve ya dikdörtgen plana sahiptir. Kamu binasının alt yapısı olarak yapıldıysa veya özel bir binanın alt yapısı olarak yapıldıysa, üstünde bulunan yapının ana hatlarına sahiptirler.⁴

¹ İstanbul, <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul> , Erişim Tarihi: 10.04.2023

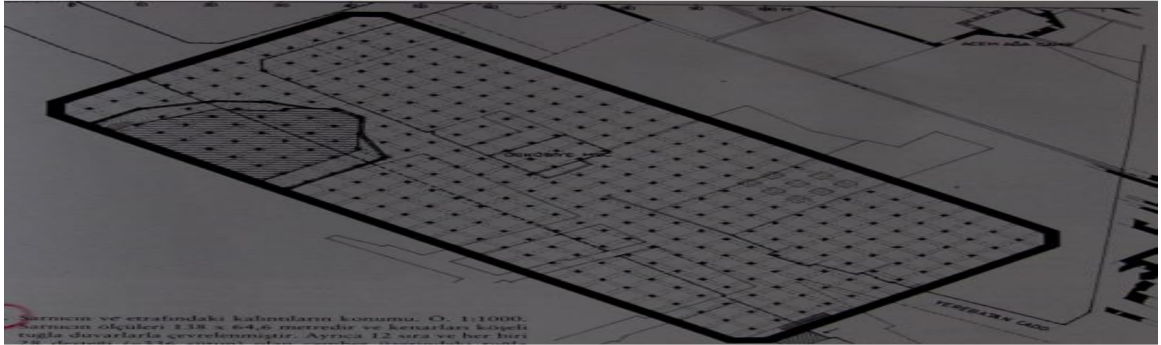
² Ocak, S. G., Batı Anadolu Roma Dönemi örnekleriyle su kemerleri, künkleri ve sarnıçları üzerine bir araştırma ve uygulama çalışması, 2009, s.29.

³ Kuban, D.: İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul, çev. Z. Rona, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 98, İstanbul, s.94, 2004.

⁴ Tezcan, H.: Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul. s.193, 1990.

İnsanların temel ihtiyaçlarını gidermek için en çok ihtiyaç duyduğu şey sudur. Tarihsel süreçte insanlar kirli çamaşırlarını yıkamak için, hayvanlarına vermek için, kendileri yıkanmak için, içmek maksadıyla tüketmek için nehirleri kullanarak temiz su kaynaklarını kirletmişlerdir. Bu sebeple yeni temiz su kaynakları bulma ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu ihtiyacın sonucunda suyu şehirlerine kadar getirmek için su yolları yapmış ve sarnıçlar inşa etmeye başlamışlardır.⁵

Büyük su depoları olarak inşa edilen sarnıçlar döneminin önemli projelerindendir. Genellikle yer altına yapılmasından kaynaklı korunaklı kalarak günümüze kadar gelen örnekleri mevcuttur. Bu sarnıçların çoğuna İstanbul'un Fatih ilçesinde rastlamak mümkündür. Şehrin su gereksinimini Roma Dönemi'nden başlayarak inşa edilen isale hatlarından ve şehrin yakınında bulunan bölgelerden sağlanmakta olduğu bilinmektedir. İsale hatlarının bağlandığı şehir merkezlerinde ise bu hatlardan gelen su ile beslenen birden fazla sarnıç bulunmaktadır.⁶ Yerebatan Sarnıcı, bugünkü Fatih İlçesi'ne bağlı Eminönü-Sultanahmet'te, Yerebatan Caddesi'nde bulunmaktadır. Latince adı Cisterna Basilica, Yunanca adları Βασιλική στοά, Βασιλέως στοά, Βασιλική κινωτέρων; Türkçe adları Yerebatan Sarayı ve Bazilika Sarnıcı'dır (Müller-Wiener, 2007:283).⁷ Tarihi yarımada sınırları içerisinde yapılmış olan sarnıçların sayıları hakkında net bir bilgi söylemek mümkün değildir.⁸

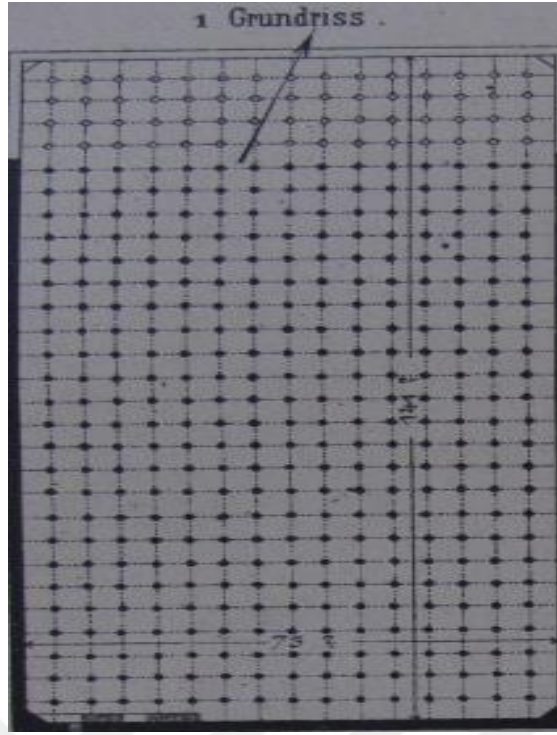
Fotoğraf 1. Yerebatan Sarnıcı Planı (Müller-Wiener,2007)

5 Güngör, S. S. Tarihi Yarımada'daki Roma ve Bizans dönemi sarnıçları. Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(2),2017, 37-72.

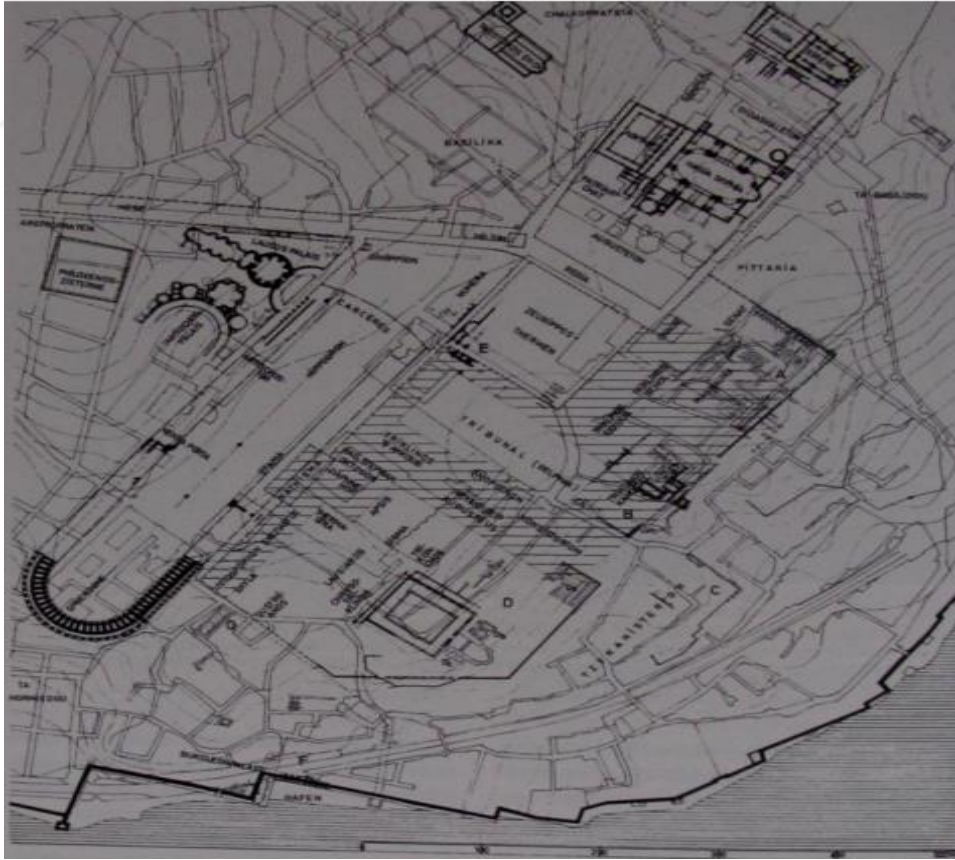
6 Altuğ, K. İstanbul'da Bizans Dönemi Sarnıçlarının mimari özellikleri ve kentin tarihsel topografyasındaki dağılımı (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü) 2013.

7 Müller-Wiener, W.: İstanbul'un Tarihsel Topografyası, 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion-Konstantinopolis-İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 283, 2007.

8 Forchheimer, P., & Strzygowski, J.. Die byzantinischen Wasserbehälter von Konstantinopel (Vol. 2). Verlag der Mechitharisten-Congregation, 1893.

Fotoğraf 2. Yerabatan Sarnıcı'nın Planı (Forchheimer & Strsygowski, 1893)

Fotoğraf 3. Yerebatan Sarnıcı'nın Konumu ve Etrafında Yer Alan Yapılar

1.3 Bizans İmparatorluğunda Yerebatan Sarnıcı

Yerebatan, 6. yüzyılda Bizans İmparatoru I. Justinianus tarafından İstanbul'un ve ticari, hukuki işlemler ile bilim ve sanat faaliyetlerinin de yürütüldüğü Bazilika adlı yapının su ihtiyacını karşılaması için yaptırılmıştır.⁹ Bazilika'nın altında inşa edilmesinden dolayı Bazilika Sarnıcı olarak ta anılmaktadır.¹⁰ Bazilika Sarnıcı yani bilinen diğer adıyla Yerebatan Sarnıcı çeşitli olumsuzluklar geçirse de bunların içerisinde depremler, şehrin istila edilmesi, isyanların boy göstermesi gibi, bazı onarımlar ve müdahaleler geçirerek günümüze kadar sağlam bir şekilde gelebilmiştir.¹¹

Fotoğraf 4. I. Justinianus

İstanbul yeşilliği bol bir doğa yapısına sahip olsa da tepelerin üzerine kurulu bir şehir olduğu için tarihi boyunca su sıkıntısı çekmiştir. İstanbul'a hükmeden İmparatorluklar bu sorunun önüne geçmek için çeşitli mühendislik becerilerini kullanarak bu eşsiz öneme sahip şehre su yolları yapmışlardır. Bu su yollarından en çok bilineni İmparator Hadrianus'un Istranca dağlarından getirdiği su yoludur. Romalılar bu su yolundan elde ettikleri suları daha sonra toprak altına yaptıkları sarnıçlarda depolamaya karar verirler. İstanbul'u besleyen bu sarnıçlardan en dikkat çekenini ise Yerebatan Sarnıcıdır.¹² Yerebatan Sarnıcına gelen suyun kaynağı Hadrian su yolundan sağlanmaktadır. Olası bir düşman kuşatması esnasında dışarıdan getirilen suya ihtiyaç duymadan kentin içindeki kaynaklarda depolanan suları kullanma düşüncesi de sarnıç inşa ettirilmesini hızlandırmıştır.¹³

⁹ Erbaş, E. & Tuncel, D.. Kültür Varlıklarının Sanal Ortamda Yeniden İşlevlendirilmesi: Yerebatan Sarnıcı Örneği . Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi , (41) ,2022, 362-372.

¹⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Yerebatan_Sarn%C4%B1c%C4%B1, Erişim Tarihi: 10.04.2023

¹¹ Yıldırım, F.. Yerebatan Sarnıcı Restorasyon Aşamaları Ve Koruma Süreci (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü)., s.50 , 2021.

¹² <https://marmaralife.com/2017/08/09/romadan-istanbula-uzanan-bir-hat-su-kemerleri/> , Erişim Tarihi: 11.04.2023

¹³ <https://www.yollardan.com/yerebatan-sarnici-bilgileri/> , Erişim Tarihi: 11.04.2023

1.4 Osmanlı İmparatorluğunda Yerebatan Sarnıcı

Bizans İmparatorluğu döneminde aktif olarak işlevini sürdüren Yerebatan Sarnıcı, İstanbul'un fethinden sonra, kısa bir süre daha aktif olarak kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu İslam dininin hükümlerine göre kararlar vermesinden kaynaklı durağan suyu tercih etmemişlerdir. Bu sebeple Yerebatan Sarnıcında bulunan su Topkapı Sarayı'nın bahçelerini sulamak için kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu şehir içerisinde kendi su tesislerini inşa ettiği için 16. yüzyıla kadar Yerebatan Sarnıcı kullanılmamıştır. Zaman içerisinde sarnıcın üstünde yerleşim bölgeleri kurulmuş olup konutlar inşa edilmiştir. Bu inşa edilen konutlarda yaşayan insanların, sarnıcın neden yapıldığını, kim tarafından yaptırıldığını, suyun nerden geldiği konusunda fikir sahibi olmadıkları bilinmektedir. Sakinler tarafından kovalar ile su çekilen bir su deposu olarak kalmış ve sarnıcın kıymeti anlaşılamamıştır.¹⁵

16. yüzyılda, İstanbul'da topoğrafya uzmanı ve doğa bilimci Fransız bilim adamı Petrus Gyllius araştırmalar yapar.¹⁶ İllus Bazilikası Kütüphanesini aramak maksadıyla sarnıcın bulunduğu bölgeye gelerek incelemelerde bulunmuştur. Yapmış olduğu incelemeler esnasında bölge sakinlerinin su ihtiyaçlarını kovalar sarkıtarak bir yeraltı kaynağından yaptıklarını gözlemlemiştir. O dönemde yapılan bir su kuyusunun sarnıca ulaştığını keşfeder. Bu keşiften sonra sarnıca inerek incelemelerde bulunur ve gözlemlerini dünya ile paylaşır.¹⁷ Gyllius paylaşımlarında, sarnıç etrafında yaşayan mahalle sakinlerinin sarnıçtan haberi vardır, kovalar vasıtasıyla su çekerler ve sarnıcın içerisinde sandallarla kürek çekerek kandillerle ışıklandırıp balık yakalarlar notlarını düşmüştür.¹⁸ Ayrıca sarnıcın mimari ölçüleri konusunda 336 ayak uzunluğu, 182 ayak genişliği ve çevresini ise 224 Roma adımı olarak ölçtüğünü belirtmiştir.¹⁹ Osmanlı İmparatoru II.Mehmet döneminde sarnıcın üzerine Satırbaşı Mehmet Ağa tarafından Üskibiye Mescidi yaptırılmıştır. Mescidin yapımından öncede sarnıcın üzerine inşa edilen konutlar olduğu için sarnıçta çatlaklar meydana gelmiştir. Sarnıç içerisinde çatlaklar oluşmasına rağmen, uzun yıllar sonra restorasyon işlemi gerçekleştirilmiştir.²⁰

¹⁵ Yıldırım, F. *Yerebatan Sarnıcı Restorasyon Aşamaları Ve Koruma Süreci* (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü). s.55, 2021.

¹⁶ PETRUS Gyllius, *The Antiquities of Constantinople* Yay.Ball and Musto New York s.III-112, 1988.

¹⁷ <https://www.yollardan.com/yerebatan-sarnici-bilgileri/>, Erişim Tarihi: 12.04.2023

¹⁸ Ayhan, H. A. N. Osmanlı Döneminde Yerebatan Sarnıcı ve mahallesini. *YILLIK: Annual of Istanbul Studies*, 1(1), 2019, 81-99.

¹⁹ GYLLIUS, P. & BALL, J. *The Antiquities of Constantinople*. Çev. John Ball. Londra,. s.146-147, 1729.

²⁰ <https://www.yollardan.com/yerebatan-sarnici-bilgileri/>, Erişim Tarihi: 12.04.2023

1.5 Türkiye Cumhuriyetinde Yerebatan Sarnıcı

Yerebatan Sarnıcı, Cumhuriyet döneminde sarnıç özelliğinden tamamen uzaklaşarak, iç kısmı aydınlatılarak ziyaret edilmesi gereken tarihi bir eser haline gelmiştir. Yerebatan Sarnıcı'nın eski eser statüsünde olması sebebiyle Müze-i hümayun 1921 yılında sarnıcın taraflarına ait olduğunu belirtmiştir. Bunun akabinde sarnıcın hangi tarafa ait olduğu ile ilgili bir takım yazışmalar olmuştur. Yazışma süreçleri devam ederken sarnıç girişinde bulunan arsanın 80 sene evvel ailesi tarafından alındığını iddia eden Reşid Beyzade isimli vatandaş bu durumu anlatan bir dilekçe yazmıştır. "Dilekçe detaylarında Birinci Dünya Savaşı esnasında sarnıcı Almanlara kiraladığını ve Alman mühendislerden birisinin sarnıç içerisine elektrik tesisatı döşediğini belirtmektedir. Daha sonra İtalyan De Orani Apolyon isimli şirkete konağın bahçesini kiraladıklarını ve şirketin Rus işçiler çalıştırarak iskele ve musluk gibi bir takım tamirat yaptıklarını dile getirmişlerdir. Olayın duyulmasının ardından sarnıca teftişe giden polis memurları tamirati durdurmuştur.." (Yıldırım, 2021:71)²¹. İlerleyen süreçlerde sarnıç ile ilgili tarihi yapısını korumak maksatlı kesin kararlar alınmış ve ilan edilmiştir. Fakat bu alınan kararlar da zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. 1961 tarihinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun aldığı 2472-24/ II / numaralı karar, Yerebatan'ın üstünde bulunan arazilere kalıcı olmayan yapılar dahi yapılmasına izin verilmeyeceğine, Yerebatan'ın duvar dış kenarlarından başlamak şartı ile 6 metre uzaklık olacak şekilde izin verildiğine müsaade edilmiştir şeklindedir. Bu kararın ilanından 2 yıl sonra 21.06.1963 tarihli yine aynı kurul tarafından 2057 sayılı bir karar ilan edilmiştir. Bu karara göre Yerebatan'ın üstünde bulunan arazilerde yapılmak istenen yapıların hafif tutularak az katlı olmaları ve bu yapıların arkasına denk gelen yerler ile aralarına denk gelen yerlere özel bahçelerin temini üzerine çalışma yapılmasına izin verildiği açıklanmıştır. Ayrıca Yerebatan'ın üzerinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından alınan özel bir karar olmadığı takdirde herhangi bir inşaat girişimine izin verilmeyeceği de ilan edilmiştir.²²

1987 yılına gelindiğinde bir düzenleme yapılarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Yerebatan'ın müze statüsünde hizmete açılmasına karar verilmiştir. Yerli ve yabancı turistlerin gözde mekanlarından olan Yerebatan birçok önemli şahsiyeti de ağırlamıştır. Bunların içerisinde Amerika Birleşik Devletleri Eski Başkanı Bill Clinton, Hollanda Başbakanı

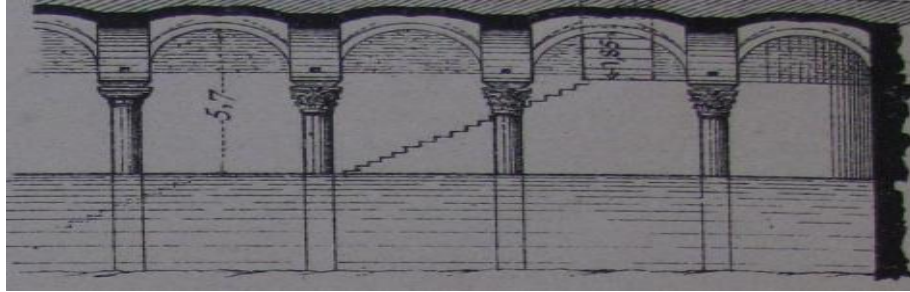
²¹) Yıldırım, F. *Yerebatan Sarnıcı Restorasyon Aşamaları Ve Koruma Süreci* (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü). s.71, 2021.

²² Yıldırım, F. *Yerebatan Sarnıcı Restorasyon Aşamaları Ve Koruma Süreci* (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü). s.77-78, 2021.

Wim Kok, İtalyan Eski Dışişleri Bakanı Lamberto Dini, İsveç Eski Başbakanı Göran Persson ve Avusturya Eski Başbakanı Thomas Klestil bulunmaktadır.²³

1.6 Yerebatan Sarnıcının Mimari Yapısı ve Genel Özellikleri

Yerebatan Sarnıcı 9800 metrekare alan üzerine inşa edilmiş olup, 100.000 ton su depolama hacmine sahiptir. 52 basamaklı merdiven kullanılarak içine inilen sarnıçta toplam 336 adet sütun bulunmaktadır ve sütunların tamamının boyu 9 metredir. Sütunlar 12 sıra halinde her sırada ise 28 sütun bulunacak şekilde sıralanmıştır. Sütunların birkaç tanesi haricinde tamamı silindirik şekildedir. Tavan kısmı kemerler ile güçlendirilmiştir. Kemerler ile tuğla örgülerin bir araya getirilmesi sonucu tonozlar oluşmaktadır.²⁴ Sarnıcın tabanı ve yan duvarları Horasan Harcından yapılmıştır. Harcın en büyük özelliği su geçirmez bir yapıda olmasıdır.²⁵ Yerebatan sarnıcının ölçüleri metrik hesaba göre 140 metre uzunluğa, 70 metrede genişliğe sahiptir.²⁶ Eski yapılardan alındığı fark edilen ve çeşitli cins granit mermerlerden yontularak yapılan sütunların bazıları tek parçadan bazıları iki ayrı parçadan oluşmaktadır. Sütunların başlık kısımları farklılık gösteren özellikler içermektedir. Sütunlardan 98 tanesi Corinth üslubunu temsil ederken geri kalan kısmında ise Dor üslubunun yansıtıldığı görülmektedir.²⁷ Duvarlarda bulunan tuğlaların 4-5 santimetre kalınlığa, 33-37 santimetre arasında uzunluğa ve 4-6 milimetre derz yüksekliğine sahip olduğu bilinmektedir.²⁸

Fotoğraf 7. Yerebatan Sarnıcı'nın Çizimi (Forchheimer & Strsygowski, 1893)

²³ <https://yerebatan.com/yerebatan/hakkimizda/> , Erişim Tarihi: 12.04.2023

²⁴ ÖNLÜ, Ş. "Yerebatan Sarnıcı'nın Taşıyıcı Elemanlarının Analizi" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, s. 31, 2010

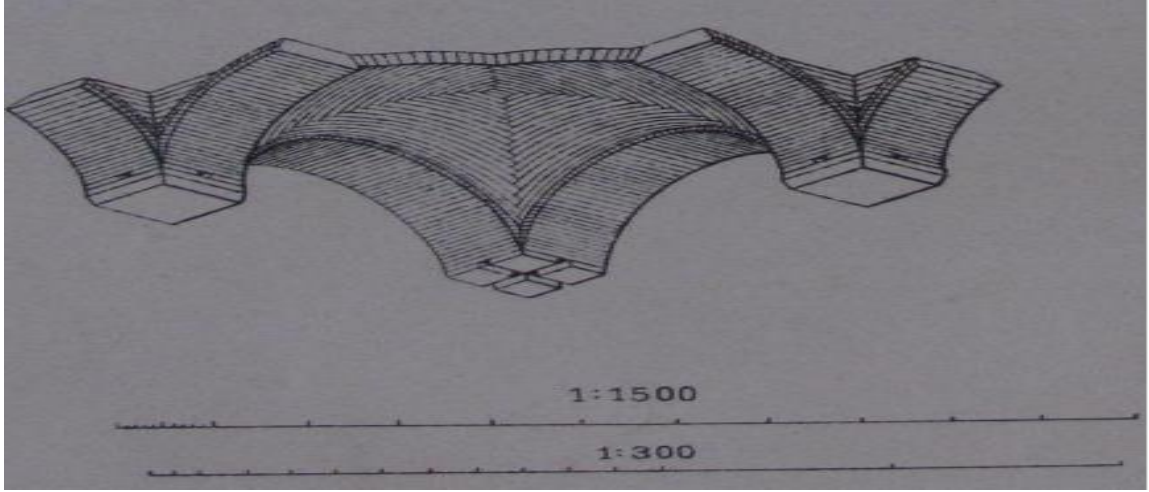
²⁵

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/yazdir?4BF61EBE7F3046A51718F9FCBE9BE4ED#:~:text=532%20y%C4%B1%C4%B1nda%20%C4%B0mparator%20Justinianus%20taraf%C4%B1ndan,alan%C4%B1%20kapsayan%20dev%20bir%20yap%C4%B1d%C4%B1r.> , Erişim Tarihi: 13.04.2023

²⁶ FREELY, J. & ÇAKMAK, A. S. Byzantine Monuments of İstanbul, Cambridge University Press s.149, 2004.

²⁷ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/yazdir?4BF61EBE7F3046A51718F9FCBE9BE4ED#:~:text=532%20y%C4%B1%C4%B1nda%20%C4%B0mparator%20Justinianus%20taraf%C4%B1ndan,alan%C4%B1%20kapsayan%20dev%20bir%20yap%C4%B1d%C4%B1r.> , Erişim Tarihi: 13.04.2023

²⁸ Forchheimer & Strsygowski, 1893:55.

Fotoğraf 8. TonoZ Detayı Çizimi (Forchheimer & Strsygowski, 1893)

1.7 Yerebatan Sarnıcı'nın Restorasyon Süreçleri

Yerebatan Sarnıcı, inşa edildiği günden itibaren çeşitli zaman dilimlerinde birtakım bakımlar geçirmiştir. Sarnıcın ilk restorasyon işlemi 18.yüzyılda Osmanlı padişahı III. Ahmet döneminde gerçekleşmiştir. Mimar Kayserili Mehmet Ağa tarafından gerçekleştirilmiştir.²⁹ İlk restorasyonun ardından ikinci restorasyon işlemi 19. yüzyılda II. Abdulhamit zamanında yapılmıştır. 1985 yılına gelindiğinde ise İstanbul Belediyesi tarafından da geniş kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyon çalışmasında sarnıcın içerisinden 50.000 ton çamur çıkarılmıştır. Çalışmanın ardından 1987 yılında tekrar ziyarete açılmıştır.³⁰

2016 yılında yeniden başlanan restorasyon çalışmaları belediye tarafından karar alınamaması sebebiyle ilerleyememişti. 2020 yılında tekrar detaylı bir çalışma başlatılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda İstanbul depremine dayanıklı olmadığı ortaya çıkmıştır. Önce depreme yönelik güçlendirme çalışmaları yapılmıştır. Sonrasında kararın sütunları ve paslanan demirleri restore edilmiş ve ilk günkü hali gibi tertemiz olmuştur. 22 Temmuz 2022 tarihinde süreç sonlanarak ziyarete açılmıştır.³¹

²⁹ Bayraktar, N.: İstanbul'un Bizans Sarnıçları Hakkında Bir Osmanlı Belgesi, Semavi Eğice Armağanı, İstanbul Yazıları, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, s.109-119, 1994.

³⁰

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/yazdir?4BF61EBE7F3046A51718F9FCBE9BE4ED#:~:text=532%20y%C4%B1%C4%B1nda%20%C4%B0mparator%20Justinianus%20taraf%C4%B1ndan,alan%C4%B1%20kapsayan%20dev%20bir%20yap%C4%B1d%C4%B1r.> , Erişim Tarihi: 18.04.2023

³¹ <https://www.cumhuriyet.com.tr/kultur-sanat/yerebatan-sarnici-restorasyonun-ardindan-torenle-acildi-1961303> , Erişim Tarihi: 19.04.2023

1.8 Yerebatan Sarnıcı'nın Efsane Ve Gizemleri

1500 yıllık tarihi ile kültürel en önemli miraslarımızdan olan Yerebatan Sarnıcı misyonu dışında efsaneleriyle de kendisinden söz ettirmektedir. Sütunlarındaki sembollerden, restorasyon çalışmalarının sonunda bulunan heykellere kadar hakkında çokça rivayet bulunan Yerebatan halkın ilgisini üzerine çekmeye devam etmektedir. Bu sebeple bulunduğu bölgenin en popüler yapıları arasındadır. Günümüzde hatrı sayılır bir ziyaretçi sayısına sahiptir.

Yerebatan'ın sütunlarında taş oymaya benzer kabartma süslemeler mevcuttur. Kabartma semboller tavus gözü, sarkık dal ve gözyaşı şeklindedir. Bu sembollere bakıldığında hepsi gözyaşına benzemektedir. Sembolün gözyaşına benzemesinin sebebinin sarnıcın inşaatında ölen köle işçiler olduğu ve onlara ithaf edildiği düşünülmektedir.³²

Fotoğraf 9. Ağlayan Sütun

Ziyaretçilerin ilgisini en çok cezbeden detay ise Medusa heykelleridir. Mitolojik efsaneleri bulunan Medusa'nın dilden dile anlatılan hikayeleri günümüze kadar ulaşmıştır. Medusa başı heykelleri, yapıldığı dönemin heykel sanatının ulaştığı kaliteyi gözler önüne sermektedir. Menşei tam olarak bilinmeyen heykellerin hakkında rivayet edilen efsaneler çeşitlilik göstermektedir. Bir rivayete göre Medusa antik dönemin yeraltı dünyasında yaşayan üç Gorgona'dan biri olan dişi canavardır. Medusa, kendisine bakanları taşa çevirir, saçları ise yılana benzer. Kendisine bakanları taşa dönüştürdüğüne inanıldığı için heykelleri ve resimlerinin konulduğu yerleri koruduğu düşünülür. Medusa başlarının bu sebeple sarnıca koyulduğu varsayılır.³³

³² <https://www.pausedergi.com/yerebatan-sarnici-yerebatan-sarayi-gorkemi-efsaneleri-ve-gizemi/> , Erişim Tarihi: 19.04.2023

³³ <https://www.pausedergi.com/yerebatan-sarnici-yerebatan-sarayi-gorkemi-efsaneleri-ve-gizemi/> , Erişim Tarihi: 19.04.2023

Fotoğraf 10. Medusa Heykeli

Bir diğer rivayete göre Medusa, Yunan mitolojisinin kudretli tanrısı Zeus'un oğlu Perseus'a aşıktır. Güzelliği ile herkesi kendine hayran bırakan Medusa'yı kıskanan bir kadın vardır. Perseusla olan ilişkisi Athena tarafından bozulmak istenmektedir. Çünkü Athena da Perseus'a aşık olmuştur. Bu sebeple intikam almak için Medusa'nın saçlarını yılanla dönüştürür. O dönüşümden sonra Medusa'nın baktığı herkes taşa dönüşür. Medusa'nın bu durumunu düşmanlarına karşı kullanarak kendisine fayda sağlamak isteyen Perseus, Medusa'nın başını keser ve düşmanlarını taşa dönüştürerek yener. Bu mitolojik efsaneye dayanarak Bizans ordusunda kullanılan kılıçların kabza kısımlarına Medusa başı işlenmiştir. Bakan kişiler taşa dönüşmesin diye baş kısmı her zaman ters çevrilerek yerleştirilmiştir.³⁴

Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit, Medusa ile ilgili yapılan araştırmalardan elde edilen bilgileri bir deftere tutturduğu öğrenilmiş ve bu defterde bazı belgeler bulunmuştur. Defterde yer alan bilgiler Medusa'nın hikayesini farklı yerlere taşımıştır. 1456 yılı içerisinde İstanbul'un Fatihi, Sultan Mehmet ile görüşmeye Venedik'ten bir heyet gelmiştir. Dönemin lafı sözü dinlenen kimseleri aracılığı ile Sultan ile görüşme talep edilmiştir. Heyetin görüşme talebi Sultanın nazarında karşılık bulamaz ve heyet ile Veziriazam görüşür. Görüşme esnasında heyet, Yerebatan Sarnıcında bir hazine olduğunu ve hazinenin yerini bir tek Sultan Mehmet Han'a söyleyeceklerini iletirler. İletilen husus Sultan'ın dikkatini çeker ve heyet ile görüşmeyi kabul eder. Sultana durumu izah eden heyet hazine olarak bahsettikleri şeyin kıymetli bir maden olmadığını bir ceset olduğunu belirtirler. Bu cesetin taraflarına verilmesi karşılığında Sultana çok şey önerirler fakat bu öneriler ret edilir. II. Abdülhamit'in defterinde yer alan bilgilere göre bu heyet paganist bir tarikatın üyeleridir. Fatih Sultan Mehmet'in Medusa'nın lahdine olan ilgisi gibi II. Abdülhamit'inde ilgisi vardır. Bu konu ile ilgili birkaç kere daha heyet gelince II. Abdülhamit'in ilgi ve alakası daha fazla artmıştır. Bir çalışma yapılması emrini verir. Emrinin akabinde Sarnıcın dehlizlerinde bir lahit bulunmuştur. Lahit incelendiğinde içerisinde bir

³⁴ <https://www.pausedergi.com/yerebatan-sarnici-yerebatan-sarayi-gorkemi-efsaneleri-ve-gizemi/> , Erişim Tarihi: 19.04.2023

mumya olduğu tespit edilir. Mumyanın başı insana fakat vücudu bir yılana benzemektedir. Padişah'ın duruma el koyması ile lahit koruma altına alınmıştır. Halk tarafından konunun duyulmaması için saklanmaya çalışılmış daha sonra lahdin kapağının açılmaması şartı ile gün yüzüne çıkarılmasına kesin bir şekilde karar verilmiştir. Bir gün küçük bir çocuğun Sarnıcın dehlizlerine girerek cesedi görmesi ve akabinde bölge insanına Şahmeran'ı gördüm diyerek olayı anlatmasıyla dedikodu yayılmaya başlar. Fazlasıyla ağır olan lahit zorluklar içerisinde insan içine çıkarılır ve Fatih Camisinin avlusunda halka gösterilir. II. Abdülhamit'in izin vermesi ile cesedin fotoğrafı çekilerek dönemin gazetelerinde yayınlanır.³⁵

Fotoğraf 11. Gazete Haberi 1

Fotoğraf 12. Gazete Haberi 2

Şahmeran'ı gördüğünü söyleyen çocuğun iddiasından sonra insanların akıllarında bir soru belirmiştir. Acaba Şahmeran ve Medusa aynı kadın mıdır? Bir efsaneye göre Şahmeran yarı vücudu yılan diğer yarısı da insandır. Şahmeran, Tahmasp ile büyük bir aşk yaşamıştır. Efsane de yarı yılan yarı insan olan Şahmeran'ın mağarada gizlendiğinden, dünyanın bütün sırrını bildiğinden ve şahmeranın etini tüketenin sağlık bulduğundan bahsedilir. Hasta bir vaziyette bulunan padişahın sağlığı için Şahmeran aranır ve Tahmasp vasıtasıyla bulunur. Efsanenin son kısmında vezir Şahmeran'ı öldürür. Bu kısımdan sonra Şahmeran'ın cesedinin ahvali bilinmemektedir.³⁶

³⁵ <https://orhankoc.com.tr/yilanlarin-sahi-sahmeran-efsanesi/>, Erişim Tarihi: 20.04.2023

³⁶ <https://orhankoc.com.tr/yilanlarin-sahi-sahmeran-efsanesi/>, Erişim Tarihi: 20.04.2023

1.9 Popüler Kùltürde Yerebatan'ın Yeri

Muhteşem mimarisiyle görenleri kendisine hayran bırakan Yerebatan Sarnıcı, bazı filmlerde mekan olarak kullanılmıştır. Dünya'nın belki de en ünlü casus film serisi olan James Bond'un 1963 yapımı olan From Russia With Love filminde Yerebatan mekan olarak kullanılmıştır. The Old Kingdom isimli dizide bulunan sarayın altındaki rezervuar Yerebatan Sarnıcı'ndan ilham alınarak yapılmıştır. Yine fazlaca popüler olan konsol oyunlarından Assassin's Creed: Revelations isimli oyunda ana karakter Yerebatan Sarnıcı'nın bir kısmını keşfetme şansını yakalamıştır. Dan Brown'un aynı adlı eserinden uyarlanan dünya yıldızı Tom Hanks'in oynadığı İnferno filminde Yerebatan Sarnıcı mekan olarak yer almıştır.³⁷ İnferno filminin aksiyon olarak en yüksek olduğu sahnelerinde Yerebatan'ın bulunmasından dolayı sarnıcın zarar görmemesi için Budapeşte de bir film platosunda birebir aynısı inşa edilmiş ve aksiyon dolu sahneler orada çekilmiştir.³⁸

³⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_Cistern , Erişim Tarihi: 24.04.2023

³⁸ <https://www.yenisafak.com/hayat/yerebatan-sarnici-cehennemle-beyaz-perdeye-tasindi-2544088> , Erişim Tarihi: 24.04.2023

İKİNCİ BÖLÜM

2. BELGESEL ÇEKİM SÜRECİ

2.1 Belgesel Filminin Ortaya Çıkışı

Medeniyetlere başkentlik yapmış, şairlerin hisli şiirlerine konu olmuş, feth edilmesiyle çağ açmış, dünyanın en kritik şehirlerinden olan İstanbul, tarihi yapılarıyla bulunduğu bölgenin göz bebeği konumundadır. Günümüzün gereksinimleri doğrultusunda hızlı bir yaşantı söz konusudur. Bu yaşam içerisinde toplum; gezmek, tarihini öğrenmek, yeni keşifler yaşamak konusunda bir miktar geri kalmış durumdadır. Çoğu insanın var olduğunu bildiği fakat geçmişini bilmediği tarihi yapılar mevcuttur. Topraklarımızın en kıymetli tarihi yapılarından olan Yerebatan'ın da bu göz ardı edilmişlikten nasibini almaması için belgesel çalışması yapılması ihtiyacı bu noktadan türemiştir. Tarihimizi ve kültürel değerli yapılarımızı hatırlatmak gündem oluşturmak ve topluma tanıtmak maksadıyla ortaya çıkmıştır. İçerisinde barındırdığı gizemleri ve son derece heyecan verici hikayeleri ile Yerebatan, daha fazla göz önünde bulunarak, hizmet amacı, gelişen süreçlerde hangi maksatla kullanıldığının farkındalığı izleyicilere anlatılmak istenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün "Tarihini bilmeyen bir millet, yok olmaya mahkumdur." şiarıyla yola çıkan Yerebatan belgeseli, kendisinden sonraki çalışmalara ilham olarak tarihi yapıların varlığını ortaya çıkarmayı hedeflemiştir.

2.2 Görsel, İşitsel Akış ve Anlatım Metni

Anlatım Metni	Çekim- Görüntü	Ses
Dünyanın en çeşitli etnik kültürüne sahip, medeniyetlerin buluşma noktası, imparatorlukların başkenti, Anadolu ile Avrupa'nın kesişim noktası, 20 milyona yaklaşan nüfusu ile metropol hayatının en hızlı yaşandığı şehir olan İstanbul'un, tarihi yarımada diye adlandırılan bölgesinin en eski eserlerinden olan milyon taşının yanında bulunan, bulunduğu caddeye ismini dahi vermiş, tarihimizin kült eserlerinden olan Yerebatan Sarnıcındayız.	Haritadan Yerebatan Sarnıcına yaklaşım. Dış- Yerebatan Sarnıcının giriş-çıkış alanının karşısından, alana doğru yukarıdan aşağıya tilt kamera hareketi yapılarak inilir. Cut Geçiş Kamera giriş-çıkış alanına yaklaşır. Cut Geçiş Kamera, giriş-çıkış alanından başlayarak etrafa doğru sola pan yapar. Cut Geçiş Milyon taşı yukarı tilt yapılarak gösterilir. Cut Geçiş Yerebatan caddesi tabelasına doğru sağa pan yapılarak gösterilir. Cut Geçiş İç- Sarnıcın içinde hareketli genel çekim. Cut Geçiş Heykelin etrafında hareketli çekim. Cut Geçiş Sarnıcın içinde genel çekim Cut Geçiş Medusa başının etrafında hareketli çekim Cut Geçiş Sütun tavanından bağlayarak aşağı tilt	Dış ses ile müzik Dış ses yok, müzik Dış ses ve müzik
Anlatım Yok. İstanbul'un Tarihi yarımada diye adlandırılan bölgesinde 6. Yüzyıla tekabül eden 526-527 yıllarında Eski Doğu Roma İmparatoru I. Justinianus tarafından şehrin su ihtiyacını karşılaması için inşa ettirilmiştir. Yaz mevsiminde şehrin sürekli susuzluk çekmesinin yanında bu yapının inşa ettirilmesinin kritik bir önemi daha vardır. O da şehrin herhangi bir düşman kuşatması altında susuz kalmamasıdır.	Sarnıcın içerisinde hareketli çekim Cut Geçiş Su dolu zeminden yukarı tilt çekim Cut Geçiş	

Çünkü düşman ordusu şehri kuşatınca şehre gelen su yollarını tahrip ederek surların içerisine suyun ulaşmasını engelliyorlardı.		Dış ses yok
Röportaj Ar.Gör. Hakan DURLU Yerebatan Sarnıcı Doğu Roma İmparatorluğu devrinde I. Justinianus devrinde o zamanının Konstantinopolisi'nde bugün İstanbul'da inşa edilmiş devasa bir yapı. Yeraltı su deposu diye tabir edebiliriz.	Su kemeri genel çekim sağa pan Cut Geçiş Kamera sabit, bel plan Karartma Geçiş	Müzik
Yerebatan sarnıcının ilk kaba inşaatı kayaların içleri oyularak yapılmıştır. 9800 metrekare alanın üzerine inşa edilmiştir. Aktif kullanımı esnasında alacağı maksimum su miktarı ise 100 bin tondur. Sarnıcı inmek için 52 basamaklı bir merdiven kullanmak gerekmektedir. Sarnıcın içerisinde zeminden arşa yükselen 12 sıra halinde yan yana dizilmiş 28 adet sütun bulunmaktadır. Sütunların tavan kısımları kemerler ile güçlendirilmiştir. Sarnıcın taban kısmı ile yan alanlarında bulunan duvarlar horasan harcı denilen harç vasıtasıyla kaplanmıştır. Horasan harcının en büyük özelliği ise su geçirmez bir yapıya sahip olmasıdır.	Arşiv görüntüler. (Sarnıcın içi) Cut Geçiş Arşiv görüntüler. (Sarnıcın içi) Cut Geçiş Arşiv görüntüler. (Sarnıcın içi) Cut Geçiş Arşiv görüntüler. (Sarnıcın içi) Cut Geçiş Sarnıcın içinde genel çekim ardından yukarı tilt Cut Geçiş Sarnıcı inen merdivenden inerken hareketli çekim Cut Geçiş Sütunların hareketli çekimi Cut Geçiş Sütunların tavan kısımlarına odaklı genel çekim ve sola pan Cut Geçiş Sarnıcın yan duvarından başlayarak sola pan Cut Geçiş	Dış ses ve müzik Dış ses ve müzik
İçerisinde toplam 336 adet sütun bulunmaktadır. Görsel olarak sütunların etkisiyle görkemli bir sarayı andırdığı için buraya bir de Yerebatan Sarayı denilmektedir. Sarnıcın hemen üstünde bulunan bazilikadan kaynaklı bazilika sarnıcı olarak da anılmaktadır. Yerebatan 140 metre uzunluğa,	Sarnıcın içerisinde hareketli çekim Cut Geçiş Sütunun tavan kısmından genel çekim Cut Geçiş Sütunun ortasından aşağı tilt hareketi ardından sola pan ve sütun odaklı yukarı tilt	Dış ses ve müzik

70 metre genişliğe sahiptir. Milimetrik hatta mikronluk sapmalar olmadan dikildiğini düşündüren sütunların bazıları, eski tarihi yapılardan getirilmiştir. Bir kısmının tek parçadan, bir kısmının ise iki ayrı parçadan oluştuğunu biliyoruz.	Cut Geçiş	Dış ses ve müzik
Yerebatan sarnıcı İmparatorun büyük sarayına ve çevresindeki kamu alanlarına su taşımaktaydı. Bu misyonunu uzun yıllar boyunca sürdürdü.	Sütunun tavanından aşağı tilt Cut Geçiş Sarnıcın içerisinde hareketli çekim Karartma Geçiş	Dış ses yok
Röportaj Ar.Gör. Hakan DURLU Justinianus göreve başlar başlamaz imparator olduktan sonra bu yapının inşaatı hususunda bir emir veriyor ve temel gayesi de yağmur sularının biriken suların israf edilmemesi. Şehrin su ihtiyacını karşılamaya yönelik inşa edilmiş bir yapı. Osmanlı devrinde de ilk zamanlarda özellikle bu işlevini sürdürüyor. Fetih'ten sonra özellikle Topkapı Sarayının belli bir süre su ihtiyacını en azından bir kısmını diyelim karşılamaya devam ediyor. Sonrasında bu yapının konutlaşmalar arttıkça ordaki sakinlerin sayısı arttıkça burdaki halkta Yerebatan Sarnıcından faydalanmaya devam ediyor. Kuyular açıp burda ki suyu kullanmaya devam ediyorlar.	Kamera sabit, bel plan Cut Geçiş Su dolu zeminden yukarı tilt Cut Geçiş Su dolu zemine damlayan suyun çekimi Cut Geçiş Kamera sabit, bel plan Cut geçiş Arşiv- Sarnıcın içinde sandalla turlayan insanlar Cut Geçiş Arşiv- Sarnıcın eski bir fotoğrafı	Müzik
Osmanlı döneminde sarnıcın üstüne çeşitli yapılar yapılmıştır. Bu yapıların en dikkat çekeni Üskübiye mescididir. Mescidin inşası sırasında sarnıçta çatlaklar meydana gelmiştir.	Dış- Üskübiye Cami'ne doğru hareketli çekim Cut Geçiş	Dış ses ve müzik
	Sarnıcın içinde sağa pan genel çekim Cut Geçiş Sarnıcın içinde hareketli çekim Karartma Geçiş	Dış ses ve müzik

Dokusu ile tarihi ile hikayeleri ile büyüleyen, kültürümüze miras bu köklü sarnıç tarihi boyunca bir çok kez restorasyona uğramıştır. Bunlardan ilki 18. Yüzyılda Osmanlı Padişahı III. Ahmet döneminde gerçekleşmiştir. Mimar Kayserili Mehmet Ağa tarafından yapılan restorasyonun ardından ikinci restorasyon işlemi yine Osmanlı Padişahı II. Abdulhamit zamanında yapılmıştır. Cumhuriyet tarihinde yapılan ilk köklü restore işlemi ise 1985 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmıştır. Bu restorasyon işlemi baya geniş kapsamlı yapılmıştır. Sarnıcın içerisinden tamı tamına 50 bin ton çamur çıkarılmıştır. 2 seneye tekabül eden çalışmaların ardından 1987 yılı içerisinde tekrar müze olarak kullanıma açılmıştır. 2016 yılında tekrar bir restorasyon işlemine niyetlenilsede belediye yetkililerinin karar almaması sonucu işlemler yarıda kalmıştır. Bu sürecin akabinde 2020 yılında yine İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından restorasyon işlemi gerçekleştirilmiştir. Eski ile yeninin harmanlandığı, modern sanat unsurları kullanılarak tarihe ilginin artmasına sebebiyet veren son restorasyon işlemi herkes tarafından takdir ile karşılanmışa benziyor. Modern sanat teknikleriyle etrafa serpiştirilen heykeller ve sanat unsurları ortamın havasına uygun tasarlanmış gözükmetedir. Röportaj Mimar Doğu KAPTAN	Sütunun arkasından sola doğru hareketli çekim ardından heykellere doğru geçiş Karartma Geçiş Heykelden sola pan Cut Geçiş Arşiv- Eski Restorasyon Görüntüleri Cut Geçiş Arşiv- Eski Restorasyon Görüntüleri Cut Geçiş İBB Kültür Varlıklarının Yerebatan Sarnıcını yenilediğine dair asılan Afişin etrafında hareketli çekim Cut Geçiş Sarnıcın içerisinde genel çekim Cut Geçiş Sarnıcın içerisinde modern sanat heykellerinin etrafında hareketli çekim Cut Geçiş Heykelin üst kısmından aşağı tilt Karartma Geçiş Heykelin sabit çekimi esnasında değişen ışık ve heykel çekimi ardından yukarı tilt Kamera sabit, bel plan Cut Geçiş Sütun başlığı yakın çekim Cut Geçiş Arşiv- Eski restorasyon görüntüsü Cut Geçiş Sarnıcın içerisinde metruk kalmış, yıpranmış duvarın ve tavan arası boşluğun çekimi Cut Geçiş Arşiv – eski görüntü Cut Geçiş Arşiv- eski görüntü	Dış ses ve müzik Dış ses ve müzik Müzik Müzik Müzik
---	--	--

Burada esas mesele halka açılabilmesi meselesi. İçeri girdiğinizde evet yani 1500 yıllık bir bina insan kendini çok büyük bir sorumluluk içerisinde hissediyor. Çokta acı çeken bir binaydı. Gerçekten böyle aman beni bırakın gidin rahat bırakın der gibi bir hali vardı yapının. Bizim görevimiz bu işin içindeki, iç mekandaki meseleleri çözmektir. Yıllar içerisinde yıpranmış üzerinde ciddi bir yük var. Çünkü üzerinden ciddi yollar geçiyor. Otel inşaatları yapılmış. Dolayısıyla geçmişte olmayan birçok ekstra yük yüklenmiş binaya. Dolayısıyla bu çerçevede geçmişte zaten eski dönemlerde Osmanlı döneminde olsun, Cumhuriyet döneminde olsun yapılan çalışmalarda hep bir güçlendirme meselesi var farklı farklı teknolojilerle. Osmanlı döneminde tuğla duvarlarla, Cumhuriyet döneminde betonarme bir takım sistemlerle sütunlar güçlendirilmiş. Bazı yerler kapanmış çökmeler olduğu için kapatılmış. İçeri duvarlar örülmüş. Yarı platformlar yıkılmış ve çalışmalar yapıyordu. Aydınlatmalar elemanları tek taraflı konuldu sütunlara ve girdiğinizde arada duruyorlar yani sütunun arkasında dolayısıyla eğer doğru bir zamanlama(Timing) ile başlarsanız ilk başta daylightlar yanıyor, iki boyutlu bir dünya algılıyorsunuz, oda işte Osmanlı ve Bizans sanatının iki boyutlu dünyasından esinleniyor. Belli bir süre sonra döndüğünüzde Medusaların oradan bu sefer aydınlatmalar sizin önünüzde kolonları üç boyutlu bir şekilde algılamayı sağlıyor. Oda size Rönesans anlatıyor, rönesansın üç boyutlu dünyasını. Sonra oraya girdiğinizde kendinizi bir alt üst	Cut Geçiş Arşiv- eski görüntü Cut Geçiş Güçlendirilmiş kemerlerin çekimi Cut Geçiş Arşiv- eski görüntü Karartma Geçiş Kamera sabit, bel plan Karartma Geçiş Sütunların taban kısımlarında bulunan aydınların genel çekimi ve aydınlatmaların tavana yansımalarının hareketli çekimi Cut Geçiş Zeminde bulunan heykellerin ve şıklandırmanın çekimi ardından yukarı tilt Karartma Geçiş Kamera sabit, heykellerin ardından değişen ışık çekimi Karartma Geçiş Ağlayan sütunun tabanından yukarı tilt ve ışıkların çekimi Karartma Geçiş Sergi alanında hareketli çekim Cut Geçiş Sabit çekim, duvara yansıtılan oynayan ağacın çekimi Cut Geçiş	Müzik Müzik Müzik Dış ses ve müzik
---	--	--

hissettiğiniz bir sürreal bir mekan. Gerçek dışı. Anadolu'nun renkleri amber rengi, aquamarin dolayısıyla biraz toprak rengini gökyüzüne yansıttık, Gökyüzünün rengini de zemine. Bu arada da özel kolonlar işte yaklaşık on tane birbirinden ayrılan kolon var. Ağlayan Sütun gibi veya kare tabanlı sütun gibi. Onlarıda yukarıdan aydınlatıyoruz. Bu şekilde onlar hep sabit kalıyor. İçerde de bir takım sergilere etkinliklere olanak veren mekanlar var. Orda çok farklı etkinlikler düzenlenebiliyor. Biraz krutörün bakışına kalmış. Bence genel olarak eserlerin oraya uygun olması çok önemli oraya özgün tasarlanması çok daha doğru.	Dış- Kamera sabit, sarnıca girişte beklenilen sıranın çekimi Cut Geçiş Sarnıç sırasının hareketli çekimi Karartma Geçiş Kamera sabit, sarnıcın içinde dolaşan insanların çekimi Cut Geçiş	Dış ses ve müzik
Günümüzde binlerce kişinin içini gezebilmek için kuyrukta sıra beklediği bir müzeye evrilecek olan bu tarihi yapı 16. Yüzyılda Fransız seyyah Petrus Gyllius tarafından tabiri yerindeyse yeniden keşfedilmiştir. Petrus Gyllius, İllus Bazilikası Kütüphanesini bulmak için tarihi yarımada bölgesine gelerek incelemeler yapar. Bu sırada bir şey dikkatini çeker. Bölge halkı sakinleri bir alandan kovalar sarkıtarak su çekmektedir. Bu su çekilen yerin bir yeraltı kaynağı olduğunu gözlemler. Fazlaca ilgisini çeken bu alana inerek detaylı incelemeler yapar. Gördükleri karşısında şaşırır fakat ne gördüyse not alır ve sonra Avrupa'nın dilinden düşürmeyeceği, seyyahların uğrak mekanı olacak Yerebatan'ı, tüm çıplaklığıyla paylaşır. Bu keşfin ardından batı alemi bu gizemli yapıyı görmek için İstanbul'a akın eder. Bu sayede popüleritesi	Yukarı tilt ve sarnıcın tavanında bulunan oval deliğin gösterimi ardından aşağı tilt Cut Geçiş Kamera sabit, sarnıcın içerisinde genel çekim, hareketli insanların gösterimi Karartma Geçiş Sütunların arasında hareketli genel çekim Karartma Geçiş Sarnıcın içerisinde hareketli çekim, mezar heykeline doğru hareketli çekim Karartma Geçiş Arşiv- Şahmeran görseli Karartma Geçiş Arşiv- Osmanlı Gazetası küpürü Karartma Geçiş Arşiv- Osmanlı Gazetası Küpürü Karartma Geçiş Sarnıcın içerisinde genel çekim Cut Geçiş	Dış ses ve müzik
		Dış ses ve müzik
		Müzik

günden güne artan sarnıç için yıllar sonra Avrupa'dan heyetler gelir. Bu heyetlerin amacı Osmanlı padişahlarıyla görüşmektedir. İlk etapta muhattap bulamayan heyet hatırlı şahısların araya girmesi ile sadrazam makamına çıkma fırsatı bulurlar. Fakat bu heyet bildiklerini sadece ve sadece Padişah'a anlatacaklarını ifade ederler. Bu bilgiyi öğrenen Padişah Sultan Mehmet Han hazretleri heyeti kabul eder. Anlatacaklarını merak içerisinde dinler. Heyet Yerebatan'ın içerisinde bir hazine olduğunu o hazineyi kendilerine vermeleri halinde yüklü miktarda hediyelerinin bulunduğunu ifade ederler. Hazinenin ne olduğu kısmı ise şaşkınlık uyandırır. Hazine denilen şey aslında bir mezarıdır. Padişah tarafından geri çevrilen heyet süre gelen yıllar içerisinde tekraren kapıyı çalar ama taleplerine bir karşılık bulamazlar. Bu talepten yıllar sonra II. Abdülhamit zamanında bir lahitin içerisine saklanmış mumya bulunur. Bu mumyanın alt kısmı yılan, üst kısmı ise insan suretindedir. Bu mumyanın ise Şahmeran'a ait olduğu söylenir. Padişahın izni doğrultusunda mumya Fatih Cami'nin avlusuna çıkarılır bir defaya mahsus halka gösterilir, yine padişahın izni doğrultusunda fotoğrafı çekilir ve çeşitli Osmanlı Gazetelerinde yayımlanır. Röportaj Dr.Öğr.Üyesi Buket AKÇAY GÜVEN Antik Yunan Mitolojisinde Sitenö, Evriyale ve Medusa adında üç Gorgo var. Üçü de	Kamera sabit, göğüs plan Cut Geçiş Medusa heykelinin kolonundan aşağı tilt Karartma Geçiş Sanıcın yan duvarından, medusa heykeline doğru sola pan Cut Geçiş Medusa heykelinin baş kısmı sabit çekim Cut Geçiş Arşiv- Eski Medusa başı görüntüsü Cut Geçiş Arşiv- Eski Medusa başı görüntüsü Cut Geçiş Arşiv- Eski Medusa başı görüntüsü Cut Geçiş Arşiv- Eski Medusa başı görüntüsü Cut Geçiş Arşiv- Eski Medusa başı görüntüsü Cut Geçiş	Müzik Müzik
---	---	---------------------------

deniz tanrısı Forkis ve Keto'nun kızları. Bunlardan sadece Medusa ölümlü diğerleri ölümsüz. Başları Yılanlarla çevrili, Yaban domuzununki gibi kocaman dişleri, bronzdan elleri ve uçmak için altından kanatları var. Gözleri ateş saçıyor ve bakışları o kadar içe işliyor ki onları gören taş kesiliyor. Sadece ölümlüler değil ölümsüzlerde hem tiksiniyor. Sadece Olymposlu tanrılardan Posedion birleşmekten korkmuyor ve onu hamile bırakıyor. Bu olay tam Perseus, Medusa'yı öldürmek için yola çıkarken gerçekleşiyor. Perseus bir çok macera yaşadktan sonra Gorgoların yaşadığı ini buluyor ve Hermes'in hediyesi olan kanatlı sandalları giyip yükseliyor ve Medusa'nın kafasını kesiyor. Bu sırada ona bakmamak ve taşa dönüşmekten kurtulmak için kalkanını ayna gibi kullanıyor. Medusanın kesilen başından tanrı Poseidonla birleşmesinden olan kanatlı at Pegasus ve Hrisaor'da çıkıyor. Medusa'nın hikayesi başlangıcından Helenistik döneme gelinceye kadar birçok değişikliğe uğradı. Başlangıçta gorgo, Olymposlular öncesi kuşağa mensup varlıklardan oluşan bir canavardı. Sonra bir metamorfozun kurbanı olarak anılmaya başlandı. Bir örnekte gorgo önceleri güzelliği ile tanrıça Athena'nın rakibi olmaya kalkışmış özellikle saçlarının güzelliği ile övünen genç kız ike Athena tarafından cezalandırılmış ve saçları yılanla dönüştürülmüş. Başka bir rivayete göre Poseidon bu genç kıza Athenaya adanmış bir tapınakta zorla sahip olduğu için Athena'nın öfkesi genç kızı hedef almıştı ve Medusa bu saygısızlığın cezasını çekmekteydi.	Medusa'nın yan ve ters başının bulunduğu sütunların etafında hareketli çekim ardından Medusa heykelinin gösterimi Cut Geçiş Medusa sütununun taban kısmından yukarı tilt Cut Geçiş Sarnıcın içerisinde hareketli çekim Cut Geçiş Sarnıcın üst kısmından sağa pan genel çekim Son görüntü donar Fadeout	Müzik Müzik
---	--	---------------------------

Anlatım yok. Tarihimizin en eski kültürel yapılarından olan, İstanbul'un her köşesinden bir eserin çıktığı yarım adanın göbeğinde bulunan bu eşsiz yapı, hakkında yapılan bütün övgüleri sonuna kadar hak ediyor. İçinden çıkmak istemediğiniz, her bir sütun dibinde fotoğraf çekinmek istediğiniz, sütun aralarından boşluğa bakarak donup kaldığınız, zamanın nasıl geçtiğini asla anlamadığınız Yerebatan, ziyaret etmediyseniz bütün ihtişamıyla sizleri beklemeye devam ediyor.		Dış ses ve müzik
---	--	-------------------------

2.3 Çekim Süreci

Çekimin yapılması planlanan günde tarihi yarımaya gidildi. Çekim mekanının önünde dış çekim işlemi gerçekleşti. Sonrasında müzeye bilet alınarak girildi. Görsel akış planlamasına bağlı kalarak planlar çekildi. Çekim sürecinin akabinde sarnıç ile ilgili yetkin kişiler ile görüşmeler yapılarak röportaj günleri belirlendi. Belirlenen günler içerisinde çekim işlemleri gerçekleştirildi.

2.4 Kurgu

Belgesel filminin çekim işlemleri bittikten sonra kurgu sürecine geçildi. Kullanılması düşünülen sahneler seçildi. Kurgu, Adobe Premier Pro uygulaması aracılığıyla yapıldı. Sahneler görsel akış doğrultusunda sıralandı. İnce montaj yapıldı. Anlatım metni için dış ses kaydı yapıldı. Ses kaydı audacity programında düzenlendi. Metin dışında gelen sesler törpüldü. Sesin kalitesi arttırıldı. Belgeselde kullanılacak olan müzikle dış ses birleştirildi. Dış ses ile müzik arasındaki denge sağlandı. Biten ses çalışması kurgu programına aktarıldı. Montajlanmış görüntüler ile ses birleştirildi ve kurgu aşaması tamamlandı.

2.5 Ses Düzenlemesi

Yerebatan belgesel filminde dış ses kullanılmıştır. Belgesel film için hazırlanan metin dış ses tarafından kayıt altına alınmıştır. Kayıtlardan sonra ses kayıtları dinlenerek, olmaması

gereken sesler temizlenmiştir. Temiz kayıtlar filmde kullanılacak olan müzik ile birleştirilmiştir. Belgesel süresince dış ses ve müzik vardır.

2.6 Bütçe

DJI Gimball	1.200 ₺
Yemek	200 ₺
Ulaşım	200 ₺
Giriş Bileti	40 ₺
Toplam	1.640 ₺

2.7 Belgesel Filmin Künyesi

Filmin Adı: Yerebatan

Süre: 15:12 dakika

Yapım Yılı: 2023

Yapım: Türkiye

Proje Danışmanı: Prof. Burak BUYAN

Tür: Belgesel, Film

Yönetmen: Çağatay AYDIN

Yapımcı: Çağatay AYDIN

Senaryo: Çağatay AYDIN

Görüntü Yönetmeni: Çağatay AYDIN

Kamera: Çağatay AYDIN

Dış Ses: Yiğit İZLİ

Kurgu Yönetmeni: Çağatay AYDIN

Müzik: Wolfgang Amadeus MOZART

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Topraklarımızın mihenk taşlarından olan tarihi yapıların korunması ve hak ettiği ilginin gösterilmesi bizlere düşen görev ve sorumluluklardandır. Ülkemizde yıllar önce hüküm sürmüş olan medeniyetlerin yapıları da bizlere miras olarak bırakılmıştır. Bu miraslardan bazıları dünyanın da ilgi gösterdiği, fazlaca turist çeken tarihi yapılardır. Çalışmamızda ele almış olduğumuz Yerebatan Sarnıcı bu kıymette bir yapıdır. Mahallelere, semtlere, sadrazam ahırlarına isim babalığı yapan Yerebatan, 1500 yıllık tarihinde birçok kez restorasyona uğramıştır. Yapılan tadilatlar sarnıcın hem daha uzun ömürlü olmasını sağlamıştır hem de görsel açıdan ziyaretçilerini büyülemeye devam etmiştir. Ayrıca yapılan son restorasyon işleminden sonra aşırı popüler bir mekan haline gelmiştir. Bölge halkına ve bağlı olduğu kültür A.Ş.'ye ekonomik katkısı yadsınamaz boyuttadır.

Sarnıcın mimari özelliklerinden dolayı devasa sütunların mekana kattığı anlam sebebiyle saray olarak da anılmıştır. Yapılış amacı olan su deposu hizmetinden çıkarak müzeye dönüşen Yerebatan, Türkiye sınırları içerisinde en çok bilet kesilen üçüncü tarihi mekan statüsündedir. Bir girdap gibi sütunlarının içerisine çekerek zaman mefhumunu ortadan kaldıran sarnıcın gizem dolu hikayesinin büyüğü ziyaret edenlerde heyecan dolu bir tecrübeye sebebiyet vermektedir. Yunan mitolojisinden izler taşıyan sütunları ince işçilikli detayları mimari açıdan da son derece önem verilerek inşa edildiğini göstermektedir. Bir şehrin olası savaş ihtimalinde susuz kalmaması maksadıyla yapılmış, stratejik açıdan kritik öneme sahip olarak değerlendirilen Yerebatan için sadece bir sarnıç demek asla doğru olmaz. Bir milletin kendisini dünyaya açmasının en önemli yollarından olan tarihi yapılar için gerekli önemi vermek bizler için vatani görev ve bilinçlerden olmalıdır. Köhne ve unutulmaya yüz tutmuş yapıların gündem olması ve restore edilerek halka sunulması ilgili yöneticilerin asli vazifesi olduğu her fırsatta hatırlatılmalıdır. Bunun önemini en çok Yerebatan Sarnıcında görmekteyiz. Ülkemize gelen turist sayısında artışa ve ekonomiye döviz girmesine de doğrudan etki etmektedir. Bu bağlamda tarihi yapılar bulunduğu ülkenin kültürüne ve ekonomisine pozitif anlamda artı sağlamaktadır.

Bütün yönlerine detaylı şekilde açıklık getirdiğimiz belgesel filmimizin çekimleri kısa süre içerisinde bitmiş ve kurgu aşamasına geçilmiştir. 4 günlük kurgu sürecinin akabinde çalışma tamamlanmıştır. Tarihine, dokusuna, mimarisine, efsanelerine, gizemlerine ve restorasyon süreçlerine değinilmiştir. Görsel açıdan tatmin edici ve bilgilendirici bir çalışma elde edilmiştir.

Geçirdiđi son restorasyondan sonra toplum nezdinde fazlaca popüler konumda bulunan Yerebatan, sosyal medya platformlarında sıklıkla paylaşılmaktadır. Bu popülerite kısa zaman içerisinde de bitecek gibi durmamaktadır.

Yerebatan belgesel filminde tarihi bir mekan tanıtımı yapılmıştır. Elde edilen bilgiler derlenerek kelimelere dökülmüş ve görsel donelerle harmanlanarak aktarılmaya çalışılmıştır. Kültürel bir çalışma niteliği taşıyarak toplumu bilgilendirme ve tarihi eserlere ilgiyi arttırmak ana hedeflerdendir. Yerebatan filmi, adını bildiğimiz fakat geçmişini bilmediğiniz birçok eserin incelenmesine, ziyaret edilmesine, eğer yıpranmış bir vaziyette ise restore edilerek kültürümüze yakışır şekilde topluma sunulmasına vesile olmak arzusu içerisinde çekilmiştir. Bu toplumsal bilincin herkese hakim olması gerektiği fikri seyirciye yansıtılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitap

- Freely, J. & Çakmak, A. S.. **Byzantine Monuments of İstanbul**, Cambridge University Press (2004).
- Gyllius, P. & Ball, J. **The Antiquities of Constantinople**. Çev. John Ball. Londra, (1729).
- Kuban, D.: **İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis**, İstanbul, çev. Z. Rona, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 98, İstanbul. (2004).
- Müller-Wiener, W: **İstanbul'un Tarihsel Topografyası, 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Bizantion- Konstantinopolis-İstanbul**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul (2007).
- Petrus Gyllius, **The Antiquities of Constantinople Yay.Ball and Musto New York** (s.III-112) (1988).
- Strzygowski, J. R. T.. Forchheimer, P., **Strzygowski, J. Die Byzantinischen Wasserbehälter von Konstantinopel**, Wien. (1893).
- Tezcan, H.: **Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi**, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul (1990).

Dergi

- Ayhan, H. A. N. **Osmanlı Döneminde Yerebatan Sarnıcı ve Mahallesi**. YILLIK: Annual of Istanbul Studies, 1(1), 81-99. (2019).
- Erbaş, E. & Tuncel, D. **Kültür Varlıklarının Sanal Ortamda Yeniden İşlevlendirilmesi: Yerebatan Sarnıcı Örneği**, Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi , (41) , 362-372. DOI: 10.31590/ejosat.1179021 (2022).
- Güngör, S. S. **Tarihi Yarımada'daki Roma ve Bizans dönemi sarnıçları**. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 37-72. (2017).
- Ocak, S. G. **Batı Anadolu Roma Dönemi örnekleriyle su kemerleri, künkleri ve sarnıçları üzerine bir araştırma ve uygulama çalışması** (Doctoral dissertation, DEÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü). (2009).

Tez

- Altuğ, K., **İstanbul'da Bizans Dönemi Sarnıçlarının Mimari Özellikleri ve Kentin Tarihsel Topografyasındaki Dağılımı** (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü) (2013).

ÖNLÜ, Ş. “**Yerebatan Sarnıcı’nın Taşıyıcı Elemanlarının Analizi**” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi. (2010).

Yıldırım, F. **Yerebatan Sarnıcı Restorasyon Aşamaları Ve Koruma Süreci** (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü). (2021).

İnternet Kaynağı

Atmış, O., **Yerebatan Sarnıcı Törenle Açıldı**, 24/07/2022, <https://www.cumhuriyet.com.tr/kultur-sanat/yerebatan-sarnici-restorasyonun-ardindan-torenle-acildi-1961303> , Erişim Tarihi: 19/04/2023

Basilica Cistern, https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_Cistern, Erişim Tarihi: 20/04/2023

İstanbul Tarihi, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul_tarihi, Erişim Tarihi: 10/04/2023

Koç. O., **Yılanların Şahı Şahmeran Efsanesi**, <https://orhankoc.com.tr/yilanlarin-sahi-sahmeran-efsanesi/> , Erişim Tarihi: 20/04/2023

Özsavaşçı, A., Özçelik, Y., **Yerebatan Sarnıcı Bilgileri**, <https://www.yollardan.com/yerebatan-sarnici-bilgileri/>, Erişim Tarihi: 11/04/2023

Söker, M., **Yerebatan Sarnıcı Yerebatan Sarayı Gökemi Efsaneleri ve Gizemi**, 02.11.2020, <https://www.pausedergi.com/yerebatan-sarnici-yerebatan-sarayi-gorkemi-efsaneleri-ve-gizemi/>, Erişim Tarihi: 19/04/2023

Yerebatan, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 13/04/2023

Yerebatan Sarnıcı "Cehennem"le beyaz perdeye taşındı, 08/10/2016, <https://www.yenisafak.com/hayat/yerebatan-sarnici-cehennemle-beyaz-perdeye-tasindi-2544088>, Erişim Tarihi: 24/04/2023

Yıldız, İ., **Roma’dan İstanbul’a Uzanan Bir Hat Su Kemerleri**, 06/05/2016, <https://marmaralife.com/2017/08/09/romadan-istanbula-uzanan-bir-hat-su-kemerleri/>, Erişim Tarihi: 11/04/2023

